

EVOLUCIÓ DE L'ESPIRITUALITAT DEL COR DE JESÚS DES DEL P. ROSSELLÓ FINS ALS NOSTRES DIES

Manuel Soler Palà MSSCC

Un nucli ferm

Existeix un nucli invariable del que és l'espiritualitat (millor que la *devoció* al Cor de Jesús?¹ La cristologia del cor no neix directament de la Bíblia, tot i que hi trobem la llavor i nombrosos elements capaços de legitimar-la i nodrir-la.

L'espiritualitat del Cor de Jesús s'ha anat congriant amb dades del Nou Testament, dels Sants Pares, amb les vivències d'autors espirituals i místics, amb els pronunciaments del magisteri i la reflexió dels teòlegs contemporanis.

El conjunt d'aquests elements conforma el *lloc teològic* d'aquesta espiritualitat.

Si pouam i escoltam les dades de la Bíblia i dels Sants Pares, dels místics i teòlegs, apreciarem que l'espiritualitat (en aquest cas *devoció*) del segle XVII i de Sta. Margarita Maria Alacoque no esgota ni molt menys l'espiritualitat del Cor de Jesús.

En tot cas es tracta d'un capítol que no afegeix gran novetat i, en certs punts, estreny el patrimoni que ens ve de més

¹ Per a aquesta qüestió vegeu Manuel Soler, "Perspectivas para una cristología del corazón" a *Contemplar al que traspasaron*, pàg. 14-15. (Sto. Domingo, RD: Amigo del Hogar 1990).

lluny. Bé hi podríem distingir diferents etapes en aquesta història vella de dos mil anys.

Tres etapes i nous enfocaments²

Primera etapa. En els orígens hi trobam les dades bíbliques –en particular les del Nou Testament, és clar– les quals impactaren els Sants Pares. Ells en parlen una i altra vegada concretant-les i desenvolupant-les: el símbol de l'aigua viva, el costat obert, la vida divina, els sagraments, el naixement de l'Església del costat de Jesucrist...

L'interès que movia les seves reflexions era sobretot pastoral i els seus comentaris de caràcter pedagògic. El costat de Crist és fonamental en aquest context, puix en brolla l'aigua de la vida, la sang de l'Eucaristia i l'Esperit de la salvació.

Segona etapa. Aquesta època tendeix vers el misticisme. S'allunya una mica del drama del Calvari desplaçant-se cap al símbol del cor (el qual substitueix l'expressió *costat obert*), que evoca Amor i interioritat.

Pren molt de relleu, en aquest moment, la humanitat de Jesús i les experiències místiques que conviden a fer entrada dins el cor de Crist pel camí de la ferida del costat.

Hom cita com a pioneres d'aquesta tendència Sta. Ludgarda i també les religioses de Hefta (Alemanya): Matilde de Magdeburg, Matilde de Hakeborn i Gertrudis la Gran.

Tercera etapa. Paray-le-Monial és el lloc geogràfic que remet a Sta. Margarita i el seu entorn del segle XVII francès (*le grand siècle*).

² Cf. Ch. A. Bernard, *Le coeur de Christ et ses symboles*, pàg. 49-64 (Paris: Téqui 1981).

El contingut que afegixen els protagonistes de l'època té un marcat sentiment tràgic de la vida. El pecat dels homes i dones que entristeix el cor de Jesús i sembla encolerir Déu mateix.

El missatge corresponent insta a la reparació i tot el contingut adquireix un to una mica planyívol. Les promeses fetes a la Santa juguen un paper preponderant, com també l'Eucaristia.

Les devocions tenen un començament, arriben al seu zenit i després passen per un reflux. Perquè cada generació té les pròpies exigències i necessitats, les seves preferències i sensibilitats.

.....

Aquests canvis afecten també l'espiritualitat del Cor de Jesús? No es pot respondre a priori, però sí que podem demanar-nos si el futur (que ja ha començat) ens depararà nous enfocaments, accents i modalitats.

En línia amb un llenguatge de més sintonia amb la nostra societat, i tenint molt en compte el patrimoni bíblic, la nostra Congregació de Missioners dels Sagrats Cors ha ofert ja algunes aportacions.

Sta. Margarita: biografia i espiritualitat³

Sta. Margarita representa un tipus de santedat meritori, sens dubte, però des d'algun angle poc atractiu. Santedat planyí-

³ Una extensa biografia, *Vie de Sainte Margherite Marie Alacoque*, par le Monastère de Paray-le-Monial. (Paris: librairie Poussielgue de Gigord 1923).

vola, lamentosa, que subratlla l'abisme de maldat en què la persona viu submergida.

Es comprèn un tal enfocament a la llum de la biografia de la santa: una vida teixida d'infortunis i sofriments.

Ja des de molt petita li semblava insuportable qualsevulla mancança. No deixa de sorprendre i de generar perplexitat que des de nina fes vot de castedat i que a l'edat de la primera comunió digués que els plaers del món li desagradaven i que els trobava amargants.

Una malaltia la deixà paralítica durant uns anys. Va quedar orfe de pare. Dues ties s'apoderaren de ca seva i de fet esclavitzaren la vídua i la filla. No se li permetia anar a l'església, era renyada una i altra vegada. Ella es quedava plorant sovint a un racó. Tenia sempre la ment i els ulls fixos en els sofriments que a Jesús li va causar la passió.

Sentia un profund enuig d'haver d'anar a les festes socials a què l'obligaven a l'edat de 18 anys.

Entra al convent de Paray-le-Monial i tampoc allà no s'allibera de dures reprensions i de sofrir mètodes poc humans que la superiora i algunes companyes li apliquen.

Demana permís per visitar el sagrari tots els dijous de nou a dotze tot recordant Getsemaní. És aleshores que Jesús se li fa visible. Sobre el mantell de l'estimat hi apareix el seu cor rodejat d'espines i amb una ferida. A la part superior, una creu. A una d'aquestes aparicions se sent dir: *Vet aquí el cor que tant ha estimat els homes i per canvi només rep ingratitude i oblit. Vols desagradar-me?*

Aviat fa un dibuix del cor juntament amb les seves novícies. Després se'n faran d'altres, més elaborats, tenint en compte aquesta primera referència.

A una altra aparició Margarita suggereix que Jesús elegeixi una persona més digna. Resposta: t'he elegit a tu, que ets un abisme de misèria, per tal que així resplendeixi més la meua força.

Després d'una dolorosa malaltia, Margarita és nomenada mestra de novícies. Els ensenya la devoció tot convidant-les a 1) Imitar Jesús en la seva bondat, 2) Confiar immensament en Ell, 3) Oferir pregàries i sofriments com a desagreuament i 4) Honorar la seva imatge.

La devoció s'estengué molt. Va fer un bon servei a l'hora de lluitar contra la rigidesa moral, contra la duresa dels jansenistes i la inflexibilitat dels racionalistes.

L'espiritualitat de la Santa, una mica planyívola, va deixar la seva empremta sobre la devoció. Hon ho percep en:

Representacions del Cor de Jesús de trets excessivament dolços, colors cridaners i un realisme fora de lloc. Quan realment el que interessa és només evocar i suggerir.

Expressions poc acceptables pel seu mal gust: inflació del vocable cor, expressions planyívoles, interjeccions de contingut místic...

Complicacions psicològiques, ja que Crist viu gloriós i una barrera de dos mil anys barra el pas a l'hort de Getsemaní. És difícil de fer-s'hi present i, a més, aquest tipus d'emocions tenen un caràcter molt intimista.

La part pel tot: si Jesús és Rei de Reis (Ap), si és el Primogènit i el Cap del cos (St. Pau)..., no s'estreny la seva figura tot evocant-la només pel cor? Això potser té el seu lloc en un àmbit amorós i un context de parella. Però en altres àmbits i contextos és apropiat d'emprar massa sovint el terme cor per referir-se a Jesús?

Individualisme i pessimisme. Un cor entès físicament, amb espines que el rodegen, amb sang... Tot això embolicat amb referències al dolor, la fuga del món, i el sacrifici, té com a conclusió que no se'n surti una espiritualitat atraient.

Per altra banda es privilegien les virtuts passives: la humilitat, la resignació i l'obediència, però no les més actives com la creativitat, el sentit comunitari i social... ⁴

El P. Joaquim Rosselló i Ferrà

Aquest enfocament de Sta. Margarita, una mica ombrívol i que s'estengué amb rapidesa, marcà la devoció al Cor de Jesús de les generacions següents.

El P. J. Rosselló no escapà a la seva influència. El llibret que escrigué⁵ expressament sobre la devoció conté 218 citacions bíbliques i 79 d'escriptors cristians, les més nombroses de les quals procedeixen de Sta. Margarita. També el to i el contingut està en línia amb les expressions de la Santa. Criden l'atenció l'exuberància de superlatius: *Amabilísimo* – *Amantísimo* – *Ardentísimo* – *Benditísimo* – *Maravillosísimo* – *Nobilísimo* – *Pacientísimo* – *Preciosísimo* – *Tiernísimo*...

⁴ Manuel Soler, "Perspectivas...", 38-43.

⁵ Joaquim Rosselló, *Piadosos ejercicios en honor de los SS. Corazones para el mes de Junio*. Aquest fulletó, que conté una meditació per a cada dia del mes, va ser escrit entre el 1891-95, però mai publicat. El títol tampoc no és original seu, sinó del P. Gaspar Munar, MSSCC.

Fa referències freqüents a la dolenteria humana, a l'insondable abisme de mals del qual és font qui recita les pregàries... Els propòsits es contraposen a un teixit d'infidelitats. Com que l'exercitant se suposa una persona piadosa, sembla que el conjunt peca de desproporció i excés. Llevat que es tracti, com és probablement, d'un gènere literari.

Reconèixer que alguns aspectes de l'espiritualitat del P. Roselló (interjeccions, superlatius, al·lusions sovintejades a la reparació, etc.), no sintonitzen amb la nostra sensibilitat és del tot normal. Els temps no passen debades. Però alhora és just de reconèixer que va tenir bons encerts i que va vitalitzar l'espiritualitat en el seu moment i el seu entorn. Vegem-ho.

Sens dubte que l'enfocament del P. Joaquim va tenir els seus bons encerts i va fruitar generosament. A l'ambient racionalista del segle XIX ell gira els ulls vers la humanitat de Jesús. Més encara, insisteix que concentra els afectes en el seu Cor (quelcom de present també a Sta. Margarita).

Tot sovint vincula l'espiritualitat del Cor de Jesús a la dimensió apostòlica i missionera –cosa menys evident en Sta. Margarita– i parla d'encendre el foc fins als confins de la terra.

Enfront de l'individualisme típic del clima polític dels temps –els liberals, els il·lustrats– el P. Joaquim no renuncià a una espiritualitat de connotacions comunitàries: amor mutu, pregària en comú, litúrgia celebrada conjuntament...

Enfront de la fredor de molts cristians, inclosos els preveres, va recórrer al foc dels Sagrats Cors per tal de reconduir la situació. Un element que també tengué en compte Sta. Margarita.

Enfront de l'intent polititzat de fer del Cor de Jesús bandera contra ideologies o governs, o de proclamar preferències envers uns o altres països (com Sta. Margarita i el Bt. Hoyos, per exemple), el P. Joaquim no s'endinsà per aquests terrenys.

Enfront de l'afany de cosificar l'espiritualitat en devocions (novenes, tridus, estampes...), el P. Rosselló no desdenyà les pràctiques, però insistí molt més en l'espiritualitat, en el sentiment interior que és capaç de generar pràctiques sense absolutitzar-les.

Evolució per motius interns i externs

La devoció del Cor de Jesús es va anar separant, a poc a poc, dels nuclis més densos de doctrina, com són ara la litúrgia i la teologia. Potser perquè aquests territoris es van tornar àrids i ben poc fecunds per a un gran nombre de cristians. El cert és que la devoció es va llastar amb alguns fenòmens poc nobles i va perdre la categoria que li atorgava el fet d'haver nascut en terreny bíblic i patristic. Vet aquí els fenòmens al·ludits sorgits de l'interior mateix de la devoció.⁶

La quantitat, més que la qualitat. Hi ha inflació d'imatges, no sempre de bon gust. Les pregàries es multipliquen i sovint amb poc sentit teològic. Les pràctiques són suggerides pel ritme del calendari. Resultat final d'aquestes coordenades: inflació i rutina.

Sentimentalisme. Es recorre massa sovint al sentimentalisme, mentre en canvi es detecta un dèficit de sentit comunitari i social.

⁶ Vegeu també Manuel Soler Palà, *Del Jesús consolado al Jesús traspasado* (Barcelona: Claret 2005), pàg. 10-12. Però les pàgines següents també il·lustren la qüestió (Barcelona 2005).

Poc sentit litúrgic. I no sols manca de sentit litúrgic, sinó que fins i tot certes expressions delaten una actitud tendent a la màgia.

Ambigüitat de les pràctiques. La impressió –sense generalitzar– és que el desig d'obtenir beneficis personals és el que les alimenta.

També hi hagué fenòmens externs que incidiren en l'evolució de la devoció. Vegem-ne alguns breument.

Els canvis de tipus tècnic que imposen els nous paradigmes de pensament. El camp va deixant el lloc a la indústria i als serveis. El món s'urbanitza. Evidentment aquests canvis afectaran la devoció nascuda en un ambient i unes coordenades de pensament diferents.

La secularització prospera i avança. Moltes capes de la societat s'emancipen de l'Església. La religió deixa de ser l'element aglutinador de la societat. Economia, tècnica i política caminaran de cada vegada més de manera paral·lela al fet religiós. A poc a poc es deixa sentir l'afany consumista i hedonista, capaç d'ofegar les devocions i fins i tot la mateixa espiritualitat.

Superar els trets menys nobles⁷

La situació dels nostres dies i la sensibilitat dels contemporanis fan que no sigui possible mantenir l'estil de la devoció tradicional. Moltes són les objeccions. El problema rau en les pràctiques, no en el contingut doctrinal o espiritual. Cal, doncs, superar els trets que n'obstaculitzen l'espiritualitat i recórrer a d'altres que l'afavoreixin.

⁷ Manuel Soler, *Del Jesús consolado...*, pàg. 29-31.

Superar el sentit negatiu de la reparació

La reparació s'associa a un tarannà aliè a la dimensió social i de connotacions exageradament sentimentals. Més que a la soledat i abandonament de Jesús (discutible des d'un punt de vista teològic), cal girar els ulls a les marginacions humanes.

Més que a les mortificacions, tal volta infantils, serà bo d'apuntar a la recuperació de la imatge de Déu en el germà, en el pobre. A la solidaritat, amb una paraula. S'ajustaria més a la vertadera reparació la doctrina paulina sobre el cos místic i fins i tot l'expressió de St. Joan Pau II: *construir la civilització de l'amor*.

Purificar la “gran promesa”

La promesa dels primers divendres implicava que el cristià no moriria en pecat i sense sagraments. Ara bé, si se l'aïlla del conjunt de la vida cristiana, es fa reduccionista, infantil i caricaturesca. Fins i tot pot fer pensar en un comerç egoïsta. Cal interpretar bé, per tant. El significat de l'Eucaristia: consagració a Déu, trobada amb els germans i compromís solidari.

Actualitzar l'“Hora Santa”

L'Hora Santa té unes connotacions del segle XIX: nombroses interjeccions, tendència al sentimentalisme i al plany.

És veritat que l'Hora Santa pretén la comunicació amb Déu, l'aproximació al misteri de la Redempció. Però, per aconseguir-ho, bé es podria recórrer a les oracions sàlmiques, a les cançons participades, als comentaris personals i a mo-

ments de silenci... De fet hi ha llocs i santuaris on es prega d'aquesta manera renovellada.

L'autèntica consagració al Cor de Jesús

Segons Pius XI, el fet més excel·lent de la devoció al Cor de Jesús és la consagració. Ara bé, aquesta es devalua si no es connecta amb la vida de cada dia. Ha de vincular-se al baptisme, que és l'origen de tota dedicació i de la qual s'alimenten les altres.

Consagrar-se equival a viure amb autenticitat cristiana, amb unitat de vida. Implica posar de relleu els aspectes més cordials de l'Evangeli i fixar els ulls en el Regne que es concentra en el Cor de Jesús.

L'Apostolat de l'Oració

Existeix des del 1844 i des d'aleshores s'ha associat a la devoció al Cor de Jesús. Ha connectat amb una gran massa de cristians mitjançant canals diocesans i parroquials.

Tal volta la seva formidable extensió va haver de pagar el preu de veure trivialitzades les seves pràctiques. Al dia d'avui ofereix un perfil empobrit i rutinari.

Bé es podrien rescatar els millors valors del moviment transvasant-los a altres estructures. Manté la mateixa validesa el sentit apostòlic del treball, l'interès pels problemes del món (intencions del papa), així com l'acceptació d'un sofriment fructífer.

La dificultat de les imatges

Les més conegudes i tradicionals no sedueixen els nostres contemporanis. Tendeixen cap al sentimentalisme, mostren un interès excessiu vers els detalls anatòmics del cor i recorren a colors inadequats.

La cultura actual es molt visual, atribueix gran importància a les impressions i figuracions externes. Tendeix a l'estilització i prefereix la sobrietat.

Així és el tarannà del món secularitzat, major d'edat i de mentalitat tècnica. Tampoc no sembla que els pobles menys desenvolupats trobaran en aquestes imatges la solució als seus problemes.

El futur: una reinterpretació

En visió panoràmica hom observa que l'espiritualitat/devoció s'ha diversificat en tres vessants diferenciades.

La majoria dels Instituts i moviments implicats segueixen amb els paradigmes tradicionals. N'hi ha prou de navegar una estona per les webs que toquen el tema a Internet per a verificar-ho.

Però també l'espiritualitat es pot reorientar tenint en compte els criteris del Vaticà II i la sensibilitat actual. És el que ha tractat de fer la Congregació de Missioners dels Sagrats Cors en els escrits que ha produït i les pràctiques que ha afavorit. Vegem les vessants esmentades.⁸

⁸ Aquesta temàtica la desenvolupa J. B. Libânio, "O amor misericordioso do coração e libertação integral do homem" a *Um coração novo para um mundo novo*, pàg. 79-102 (São Paulo: Loyola 1984).

La tendència reparadora

Exhorta a la consolació, a l'Hora Santa amb una actitud més aviat passiva i intimista, tenint davant els ulls el pecat dels homes.

Aquesta tendència ha de ser alliberada dels excessos i complementada amb una anàlisi de la realitat per tal de conscienciar de les injustícies i després lluitar-hi en contra.

Els traspassats del món aixequen el seu clam contra l'ordre vigent a la societat. La creu, més que signe de resignació, ho és de protesta activa.

Més que consolar Jesús a Getsemaní és qüestió de solidaritzar-se amb el Cos místic de Crist, els nostres contemporanis marginats. D'aquesta manera s'obre un horitzó més social.

La tendència intimista

Posa en primer pla el paisatge interior de la persona: el que és subjectiu, emotiu i existencial. Però cal que no giri l'esquena a altres valors més comunitaris i de caire social. Com el bon samarità, no es pot passar de llarg davant el qui ens necessita. Ni s'hi val a viure en un caleidoscopi confortable quan a l'exterior hi ha problemes sagnants.

La tendència milenarista

Pretén que el Regne sigui una realitat ara i aquí. No rebutja la violència mentre serveixi per a assolir l'objectiu volgut. Ha anat acumulant un regust reaccionari. Però el Regne s'alimenta de tot allò que existeix de bo, net i solidari. No és lògic recórrer a la imposició per tal d'aconseguir objectius evangèlics. Seria un procediment contradictori.

S'ha de millorar el món des de baix i respectar la plena llibertat de la persona: si vols... Pel Regne es pot morir, però no matar.

L'evolució dels Missioners dels Sagrats Cors

La font principal de la qual s'alimenten els Missioners dels Sagrats Cors és la que ja bat en la vivència del P. Rosselló, en particular algunes de les seves expressions innovadores. Però també és veritat que han proposat un nou rumb per a una vella espiritualitat. Es distancien d'elements ombrívols o merament devots que la tradició més recent havia incorporat. Alguns aspectes, a causa de l'evolució del clima social i/o eclesial, han quedat a l'ombra. Per exemple, el sentiment místic de l'Edat Mitjana d'introduir-se dins la ferida del costat.

En canvi altres aspectes han evolucionat amb la Bíblia com a marc i la preocupació pels marginats com a agulló.

Déu com l'ésser que atreu la humanitat, desitjós d'estimar i de rebre, a canvi, el mateix afecte. El Traspasat com a expressió màxima de l'amor de Déu que es lliura des de dalt de la creu. Els marginats, els qui sofreixen, demanen tota l'atenció i tota la compassió,⁹ car en ells es reproduïx el drama del Traspasat al Calvari.

Aquests nuclis de l'espiritualitat més actualitzada del Cor de Jesús estan exposat a una sèrie de llibres i fulletons i representen un valuós patrimoni de la Congregació.¹⁰

⁹ El sentit de compassió sovint és una mica negatiu: quan es deriva d'una situació de misèria. Però no és aquest el sentit original. Cf. Olegario González de Cardedal, *La entraña del cristianismo* (Salamanca: Secretariado Trinitario, 2° ed. 1998), pp. 46,47,50.

¹⁰ El més important és, sens dubte, *Contemplar al que traspasaron* dels autors: Manuel Soler, Josep Amengual i Jaume Reynés (Sto. Domingo: Amigo del Hogar 1990). Però cal esmentar també M. Soler, *Del Jesús consolado al Jesús traspasado* (Barcelona: Claret 2005), Reynés Matas, Jaume, *Mons. Óscar Romero y la Espiritualidad*

El millor resum es fixa en el Credo particular –com una aco-
tació de la fe de la gran Església– amb el qual pregunten els
Missioners.

Feim un acte de fe en els Cors de Jesús i de Maria:

Creiem que Déu no ens envia per condemnar ningú.
Creiem en el poder de l'amor que serveix fins a la mort.
Creiem que la salvació ens arriba per la creu i la glorifi-
cació del Senyor.

*Aquesta fe és el principi dinàmic que penetra i orienta la nos-
tra vida, i que li dóna sentit¹¹*

Punt final

Amb facilitat la forma tradicional de la devoció al Cor de Je-
sús s'orna amb elements intranscendents i s'allunya així del
Nou Testament, com també de la sensibilitat contemporània.
Sovint pateix de poc fonament i d'un tarannà planyívol.

Cal recollir tota la riquesa que ens ha llegat la millor Tradi-
ció i tractar de representar-la de manera que sintonitzi amb
l'home i la dona d'avui.

El simbolisme del cor ha entrat en el llenguatge quotidià i re-
cull molt bé els eixos de l'espiritualitat cristiana, alhora que
li atorga un alè entranyable. Més encara, fortes tendències
de la cultura actual –sobretot la que es vincula amb la post-
modernitat– posa molt de relleu el sentiment contraposant-lo
a la raó. El cor per sobre del cap. Un motiu que afavoreix la
vàlua de l'espiritualitat del cor als nostres temps.

del Traspasado (Sto. Domingo. Amigo del Hogar 1999). Tota una col·lecció (Muraho) està dedicada en gran part al tema, per bé que no publicada a impremta: <http://www.msscc.org/PAGINA-5/PAGINA-5-1-4.htm>. Nombrosíssims articles de Missioners SS. Cors es poden trobar a la web: <http://www.msscc.org/PAGINA-5/PAGINA-5-1-2.htm>. El P. Jaume Reynés té un blog titulat: *Las heridas del corazón* a <http://heridascor.blogspot.com/> i l'autor un altre amb aquest títol: *Las razones del corazón*: <http://lasrazonesdelcorazon.blogspot.com/>
11 Regles dels Missioners SS. Cors, art. 15.